

Vojtech Tkáč

POSTAVENIE A ÚLOHY ŠTÁTNYCH ORGÁNOV PRI REALIZÁCIÍ PRACOVNÉHO PRÁVA V ČSSR

I. ÚVODNÉ POZNÁMKY

Tvorba, aplikácia a realizácia pracovného práva v socialistickej spoločnosti je závislá od postavenia a aktivít subjektov pracovného práva, medzi ktorých treba zaradiť aj socialistický štát, ktorý prostredníctvom svojich orgánov zabezpečuje realizáciu úloh a funkcií štátu v oblasti organizácie spoločenskej práce, účasti občanov na spoločenskej práci a v mzdovej politike.

Postavenie a úlohy socialistického štátu vymedzuje v ČSSR aj Preambula Zákonníka práce (zákon č. 65/1965 Zb., úplné znenie zákona č. 55/1975 Zb., v znení zákonov č. 72/1982 Zb., Zb., zák. č. 111/1984 Zb. a zák. 22/1985 Zb), ktorá konštatuje, že socialistický štát určuje podmienky práce, upravuje vzájomné vzťahy medzi pracovníkmi a socialistickými organizáciami, vytyčuje ich vzájomné povinnosti a zaručuje práva pracujúcich v súlade s celospoločenskými záujmami.

V pracovnoprávných vzťahoch vystupuje štát prostredníctvom svojich orgánov v širokom komplexe realizácie pracovnoprávnej a mzdovej politiky Komunistickej strany Československa a socialistického štátu, ktorá smeruje k ingerencii štátu v pracovnom práve s cieľom zabezpečenia socialistických atribútov pracovnoprávných vzťahov.

Z hľadiska skúmania postavenia a úloh štátnych orgánov v pracovnom práve možno vychádzať z dvojitého vymedzenia úloh a funkcií štátu v tomto samostatnom právnom odvetví.

V prvej rovine pôsobenia štátu je to sústava úloh a funkcií štátu vo vytváraní podmienok tvorby pracovného práva, v pôsobení štátu pri organizácii, riadení a kontrole spoločenských pracovných vzťahov, v komplexe realizácie hospodársko-organizátorskej funkcie socialistického štátu.

Realizácia prvej roviny pôsobenia štátu má druhú dimenziu v rovine pracovnoprávných vzťahov, v ktorých vystupujú štátne orgány ako účastníci týchto vzťahov, napr. v oblasti zabezpečenia práva na prácu, v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci, v komplexe pracovnoprávných vzťahov rozmiestňovania, plánovania a nábory pracovných síl, pri umiestňovaní absolventov škôl a pod.

Vymedzenie úloh štátu v oblasti spoločenskej práce a jej sociálno-ekonomických determinantov v právnej podobe upravuje Ústava ČSSR v čl. 15, podľa ktorého sa charakterizuje základ realizácie sociálnej politiky štátu v súlade s hospodárskou, zdravotníckou a kultúrnou politikou. Ústavné vymedzenie sociálnych práv používa kombináciu sociálnych práv s povinnosťami štátu, resp. so súčinnosťou spoločenských organizácií v tejto oblasti. V čl. 21 Ústavy ČSSR napr. sa jednoznačne určuje úloha štátu pri zameraní jeho politiky tak, aby s rozvojom výroby a so vzrastom produktivity práce mohlo dochádzať k postupnému skracovaniu pracovného času bez zníženia mzdy.

Podobne je určená úloha štátu (čl. 22 Ústavy ČSSR) pri využití voľného času pracujúcich, pri poskytovaní liečebno-preventívnej starostlivosti a bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci (čl. 23), atď.

Ústavnoprávne určenie úloh štátu vo sfére spoločenských pracovných vzťahov je zároveň obsiahnuté v rade inštitútov, súvisiacich s ústavným vymedzením funkcií socialistického štátu.

II. VYMEDZENIE POSTAVENIA A ÚLOH ŠTÁTNYCH ORGÁNOV V OBLASTI TVORBY APLIKÁCIE A REALIZÁCIE PRACOVNÉHO PRÁVA

A. Úlohy štátu v oblasti tvorby pracovného práva

Oblasť tvorby pracovného práva má dôležitý význam v zabezpečovaní adekvátnosti platnej právnej úpravy a jej prispôbovania vývojovým tendenciám socialistickej spoločnosti v súlade s jej objektívnymi požiadavkami a potrebami.

Veda pracovného práva musí dať odpoveď na problematiku vedeckého prístupu k tvorbe právneho odvetvia, s vymedzením dlhodobých prognóz vývoja pracovného práva, dlhodobých a krátkodobých plánov normotvornej rozhodovacej činnosti a v systémovom vyjadrení väzieb zdokonaľovania právnej úpravy spoločenských pracovných vzťahov so sociálnymi a ekonomickými determinantami vývoja pracovného práva¹.

¹ V oblasti teórie tvorby pracovného práva treba nevyhnutne uplatňovať interdisciplinárny systémový prístup. Bližšie k tomu pozri: A. N. Pašerstnik *Teoretičeskije voprosy kodifikacii obščesojuznogo zakonodatel'stva o trude*, Moskva 1955; 229 s., V. Tkáč: *K niektorým otázkam tvorby pracovného práva*, [in:] *Aktuálne problémy socialistického práva*, Acta iuridica Cassoviensia I. zv. Východoslovenské vydavateľstvo 1977, Košice, s. 143–151., atď.

Tvorba pracovného práva je ovplyvnená federatívnym usporiadaním ČSSR, a to z hľadiska spoločnej pôsobnosti ČSSR a obidvoch republík – Českej socialistickej republiky a Slovenskej socialistickej republiky. Ústavný zákon č. 143/1968 Zb. o československej federácii upravuje spoločnú pôsobnosť vo veciach práce, miezd a sociálnej politiky z hľadiska určovania jednotlivých zásad pracovnoprávných vzťahov, mzdovej politiky a regulácie mzdového vývoja, dôchodkového a nemocenského poistenia a sociálnej politiky (čl. 22).

Podľa čl. 37 ods. 1 písm. b) citovaného ústavného zákona má zákonodarnú právomoc vo veciach, patriacich do spoločnej pôsobnosti ČSSR Federálne zhromaždenie v časti, zverenej ČSSR.

Zákonodarna právomoc Českej národnej rady a Slovenskej národnej rady vo veciach práce, miezd a sociálnej politiky je orientovaná na vykonávanie zásad a ich konkretizáciu.

Na vykonanie zákona Federálneho zhromaždenia ČSSR a v jeho medziach môže vláda ČSSR vydávať nariadenia, ak ide o úpravu otázok, ktoré spadajú do pôsobnosti federácie, federálne ministerstvá a ostatné federálne ústredné orgány môžu na základe zákonov Federálneho zhromaždenia a v ich medziach vydávať všeobecne záväzné právne predpisy, ak sú na to zákonom splnomocnené (článok 80 citovaného ústavného zákona).

Na úrovni republík do pôsobnosti vlády republiky v zmysle splnomocnenia zákonov Federálneho zhromaždenia a zákonov národných rád patrí vydávanie nariadení, osobitnú právomoc tiež majú ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, ktoré môžu vydávať všeobecne záväzné právne predpisy.

Vo vydávaní všeobecne záväzných normatívnych právnych aktov má významné postavenie Federálne ministerstvo práce a sociálnych vecí ČSSR a republikové ministerstvá práce a sociálnych vecí.

Federálne ministerstvo práce a sociálnych vecí vykonáva na svojom úseku štátnu správu v rozsahu pôsobnosti federácie podľa zákona č. 133/1970 Zb. o pôsobnosti federálnych ministerstiev, podľa ktorého toto ministerstvo je federálnym ústredným orgánom štátnej správy pre oblasť práce, miezd a sociálnej politiky.

V oblasti pracovného práva pôsobnosť Federálneho ministerstva práce a sociálnych vecí je vymedzená v § § 42–43 citovaného zákona:

- predkladá, resp. navrhuje vláde ČSSR návrhy jednotných zásad pracovnoprávných vzťahov, najmä úprav pracovných podmienok a pracovného času, návrhy systému regulácie rozmiestňovania pracovných síl, zásad politiky zamestnanosti, produktivity práce a jej racionalizácie, reprodukcie pracovných síl a ich kvalifikácie, zabezpečenie náboru pracovných síl pre vybrané organizácie,
- navrhuje v súlade so štátnym plánom rozvoja národného hospodárstva pohyb pracovných síl medzi republikami,

- pôsobí v pracovných veciach z medzinárodného hľadiska,
- v zmysle § 42 písm. e) citovaného zákona vydáva na základe splnomocnení, obsiahnutých v príslušných zákonoch, všeobecne záväzné právne predpisy.

V mzdovej oblasti Federálne ministerstvo práce a sociálnych vecí predkladá vláde ČSSR návrhy a podľa ich smerníc ustanovuje jednotné zásady usmerňovania mzdového vývoja, mzdových sústav, poskytovania výhod naturálnej povahy a náhrad výdavkov, spojených s výkonom práce, normovania spotreby práce a mzdovej kontroly, vydáva všeobecne záväzné právne predpisy, upravujúce:

- mzdové tarify, druhy a výšky príplatkov k mzdám a podmienky ich priznávania,
- spôsob regulácie miezd,
- náhrady výdavkov, spojených s výkonom práce,
- príspevky pri nástupe do pracovného pomeru a pri jeho rozviazaní.

Významné postavenie v oblasti tvorby pracovného práva má aj Revolučné odborové hnutie, najmä Ústredná rada odborov. Túto právomoc upravuje Zákonník práce v § 23, podľa ktorého ústredné orgány, ktoré vydávajú na základe tohto zákona alebo iných zákonov pracovnoprávne predpisy pre jednotlivé odvetvia, robia tak po dohode s príslušným ministerstvom práce a sociálnych vecí a príslušným odborovým orgánom. Federálne ústredné orgány a republikové ústredné orgány prerokúvajú pripravované návrhy zákonov a návrhy ostatných právnych predpisov, týkajúcich sa dôležitých záujmov pracujúcich, najmä hospodárskych, výrobných, pracovných, mzdových, zdravotných, kultúrnych a sociálnych podmienok s Ústrednou radou odborov, resp. Českou odborovou radou alebo Slovenskou odborovou radou.

V legislatívnom procese sa vydávajú všeobecne záväzné normatívne právne akty štátnych orgánov a ROH ako spoločné predpisy, napr. *Zásady vlády ČSSR a ÚRO č. 107/1985 Zb. o účasti pracujúcich na tvorbe, realizácii a kontrole plnenia päťročného plánu a ročných vykonávacích plánov hospodárskeho a sociálneho rozvoja*, *Zásady vlády ČSSR a ÚRO č. 119/1985 Zb. pre uzavieranie, obsah a kontrolu kolektívnych zmlúv* a pod.

Podľa splnomocnenia právnych predpisov môžu odborové orgány vydávať všeobecne záväzné normatívne právne akty (napr. v sociálnom zabezpečení, v oblasti prejednávania a rozhodovania pracovných sporov, atď.).

B. Postavenie národných výborov v pracovnom práve.

- Socialistický štát realizuje svoje funkcie aj sústavou štátnych orgánov
- národných výborov.

Zákon o národných výboroch (úplné znenie zákon č. 35/1983 Zb.) charakterizuje národné výbory ako orgány socialistickej štátnej moci a správy v krajoch, okresoch a obciach, ktoré zabezpečujú komplexný ekonomický a sociálny rozvoj svojich územných obvodov. Vo vzťahu ku ústredne riadeným hospodárskym, družstevným a ostatným organizáciám a voči organizáciám riadeným alebo spravovaným národnými výbormi vyšších stupňov vykonávajú národné výbory štátnu správu, okrem iného, aj vytváraním a ochranou podmienok zdravého spôsobu života a práce. Národné výbory vykonávajú štátnu správu na úseku utvárania a ochrany podmienok zdravého spôsobu života a práce, oblastného plánovania, pracovných síl, sociálneho zabezpečenia atď.

Osobitným okruhom pracovnoprávných otázok je priame riadenie organizácií, ktoré sú organizované a riadené národnými výbormi.

Zákonník práce upravuje postavenie národných výborov najmä v rámci pracovnoprávnej úpravy zabezpečenia práva na prácu a práce v prospech spoločnosti, v niektorých prípadoch skončenia pracovného pomeru, pracovného času a času odpočinku, v starostlivosti o pracovníkov, atď.

Realizáciu jednotlivých inštitútov Zákonníka práce zabezpečuje viac právnych predpisov, ktoré určujú úlohy a pôsobnosť národných výborov, napr. zákon č. 70/1958 Zb. o úlohách podnikov a národných výborov na úseku starostlivosti o pracovné sily, nariadenie vlády Slovenskej socialistickej republiky č. 152/1970 Zb. o povinnostiach organizácií a občanov pri zabezpečovaní práce občanom, atď.

C. K postaveniu iných štátnych orgánov ako subjektov pracovnoprávných vzťahov

Subjekty pracovnoprávných vzťahov sú tie subjekty, ktoré môžu byť podľa pracovného práva nositeľmi práv a povinností v pracovnoprávných vzťahoch.

Štátne orgány ako subjekty (účastníci) pracovnoprávných vzťahov môžu vystupovať ako:

- štátne orgány, vykonávajúce štátny dozor nad bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci (Český úrad bezpečnosti práce, Slovenský úrad bezpečnosti práce, inšpektoráty bezpečnosti práce, orgány Štátnej banskej správy atď.),
- republikové ministerstvá zdravotníctva (v oblasti osobitných pracovných podmienok žien a mladistvých, posudzovanie zdravotného stavu) a orgány hygienickej služby,
- pracovnoprávne aspekty postavenia štátnych orgánov majú aj orgány, pôsobiace v oblasti ochrany a tvorby životného prostredia, najmä z hľadiska sankcionovania porušenia povinností v tejto oblasti pracovníkmi organizácie,

– osobitné postavenie má štát podľa § 251 Zákonníka práce; podľa tohto ustanovenia ak sa zrušuje organizácia, určí orgán, ktorý organizáciu zrušuje, ktorá organizácia je povinná uspokoiť nároky pracovníkov zrušenej organizácie prípadne uplatňovať jej nároky. Ak sa však vykonáva pri zrušení organizácie jej likvidácia, má túto povinnosť orgán, vykonávajúci likvidáciu, prípadne štát.

III. ÚLOHY A POSTAVENIE ŠTÁTNYCH ORGÁNOV V REALIZÁCII NIEKTORÝCH PRACOVNOPRÁVNÝCH INŠTITÚTOV

A. Právo na prácu a jeho zabezpečenie v socialistickej spoločnosti

V socialistickej spoločnosti je právo na prácu zaručované hospodárskou sústavou a socialistickým spoločenským poriadkom. Právo na prácu uskutočňujú občania v súlade so záujmami spoločnosti, predovšetkým ako pracovníci v pracovnom pomere k socialistickým organizáciám.

Zásada práva na prácu patrí medzi základné zásady československého pracovného práva, vyplývajúce z Ústavy ČSSR, ktorá v čl. 19 uvádza, že práca v prospech celku je prvoradou povinnosťou a právo na prácu prvoradým právom každého občana, zabezpečená celou hospodárskou sústavou, ktorá nepozná hospodárske krízy ani nezamestnanosť. Formulácia tejto ústavnej zásady sa premieta aj do Zákonníka práce, ktorý v článku I. uvádza, že v spoločnosti pracujúcich môže jednotlivec dospieť k plnému rozvinutiu svojich schopností a k uplatneniu svojich oprávnených záujmov len aktívnou účasťou na rozvoji celej spoločnosti, predovšetkým náležitým podielom na spoločenskej práci. Pracovnoprávna úprava vychádza z dialektickej jednoty práv a povinností, podľa ktorej práca v prospech spoločnosti a podľa jej potrieb je prvoradou povinnosťou a súčasne prvoradým právom i vecou cti každého občana.

V pracovnom pomere je v národnom hospodárstve zapojených asi 7,5 milióna pracovníkov, z toho asi 5,7 milióna pracovníkov vo výrobnjej a 1,8 milióna pracovníkov v nevýrobnej sfére. Miera ekonomickej aktivity obyvateľstva v ČSSR bola v roku 1980 vo výške 51,4%, z toho mužov 56,2% a žien 46,7%. Robotnícke profesie sa v roku 1980 na celkovom počte zamestnaných podieľali vo výške 53,3%, nerobotnícke profesie 46,1%.

Teoretické ponímanie obsahu práva na prácu vychádza z práva prácu dostať, práva prácu si udržať a z práva na hmotné zabezpečenie pri dočasnom ekonomickom nevyužívaní pracovníkov, pričom jeho súčasťou je povinnosť pracovať v prospech spoločnosti.

Zabezpečenie práva na prácu upravuje rad normatívnych právnych aktov, najmä:

- Zákonník práce (zák. č. 55/1975 Zb.) v § § 24–26,
- Zákon č. 70/1958 Zb. o úlohách podnikov a národných výborov na úseku starostlivosti o pracovnú silu a vládne nariadenie č. 92/1958 Zb., ktorým sa uvedený zákon vykonáva (v znení nariadení vlády ČSSR č. 168/1980 Zb.),
- nariadenie vlády ČSR č. 121/1970 Zb. a vlády SSR č. 152/1970 Zb. o povinnostiach organizácií a občanov pri zabezpečovaní práce občanom,
- vyhl. č. 33/1974 Zb. o príspevkoch a náhradách, ktoré sa poskytujú pracovníkom získaným náborom, vykonávaným národnými výbormi,
- vyhláška č. 74/1970 Zb., v znení vyhlášky č. 4/1979 Zb., ktorou sa upravuje uvoľňovanie, umiestňovanie a hmotné zabezpečenie pracovníkov v súvislosti s vykonávaním racionalizačných a organizačných opatrení,
- vládne nariadenie č. 38/1967 Zb. o umiestňovaní absolventov vysokých škôl, konzervatórií, stredných odborných a odborných škôl.

Postavenie národných výborov pri zabezpečovaní práce občanom určuje v tomto komplexe normatívnych právnych aktov Zákonník práce v § 26. Národné výbory sa starajú, aby sa rozvíjala pracovná aktivita obyvateľstva, informujú občanov o pracovných príležitostiach, zabezpečujú im prácu s ohľadom na ich oprávnené záujmy a v súlade s potrebami národného hospodárstva a dozerajú, či organizácie plnia povinnosti v tejto oblasti.

Orgány okresných národných výborov sa starajú o umiestňovanie osôb, ktoré sa uchádzajú o zamestnanie, najmä organizovaním bezplatnej poradenskej služby o pracovných príležitostiach, odporúčajú organizáciám prijatie pracovníkov do pracovného pomeru s prihliadnutím na ich spôsobilosť a potreby národného hospodárstva.

Okresný národný výbor môže organizácii odporučiť prijať pracovníkov, ktorí majú potrebné predpoklady pre zastávanie voľného pracovného (učebného) miesta, pričom organizácia nemôže bez vážneho dôvodu odmietnuť uzavretie pracovnej zmluvy s takým pracovníkom. Organizácia môže odmietnuť dojednanie pracovného (učebného) pomeru s pracovníkom, odporučeným ONV len vtedy, ak pracovník nie je telesne a duševne spôsobilý na prácu, na ktorú má byť prijatý, ak pracovník nemá odbornú spôsobilosť alebo nespĺňa ostatné podmienky, vyžadované povahou pracovného (učebného) miesta alebo prijatie pracovníka by bolo v rozpore so všeobecnými predpismi o vzniku pracovnoprávneho vzťahu.

V dôsledku vývoja štruktúry národného hospodárstva a najmä vedec-kotechnického rozvoja dochádza k uvoľňovaniu a umiestňovaniu pracovníkov v súvislosti s vykonávaním štrukturálnych zmien v národnom hospodárstve, k likvidácii neefektívnych prevádzok, k znižovaniu riadiaceho a správneho aparátu a k iným ďalším organizačným a racionalizačným opatreniam. Právny základ týchto vzťahov, ako aj hmotné zabezpečenie týchto pracovníkov pri

prechode do nového zamestnania a pred nástupom do zamestnania a nárokov uvoľnených pracovníkov v oblasti nemocenského poistenia a sociálneho zabezpečenia určuje Vyhláška Federálneho ministerstva práce a sociálnych vecí č. 74/1975 Zb., ktorou sa upravuje uvoľnenie, umiestňovanie a hmotné zabezpečenie pracovníkov v súvislosti s vykonávaním racionalizačných a organizačných opatrení, v znení vyhl. č. 4/1979 Zb.

V prípade závažných zmien, ktoré majú za následok uvoľňovanie pracovníkov, organizácia postupuje podľa Zákonníka práce. Citovaná vyhláška upravuje aj vzájomné vzťahy organizácií a národných výborov, najmä v situácii, ak pracovníka, ktorý má byť uvoľnený, nemožno umiestniť v rámci organizácie.

Organizácia má povinnosť v spolupráci s národným výborom účinne pomáhať pracovníkovi pri získavaní nového vhodného zamestnania, organizácia a národný výbor musia prihliadať na odôvodnené záujmy a potreby umiestňovaných pracovníkov. Uvoľnení pracovníci majú pri prechode do nového zamestnania nárok na hmotné zabezpečenie, ktoré poskytuje uvoľňujúca organizácia vo forme mzdového vyrovnania vo výške rozdielu medzi priemerným hmotným zárobkom na pôvodnom pracovisku a hrubým zárobkom, dosahovaným na novom pracovisku, a to od nástupu do nového zamestnania v trvaní 3 mesiacov, prípadne až o dobu 6 mesiacov, ak u pracovníka dochádza k podstatnej zmene jeho pracovnej činnosti, vyžadujúcej podstatnú zmenu alebo rozšírenie kvalifikácie, ktoré nemohol bez svojej viny dosiahnuť v uvedenej dobe.

Okresný národný výbor, v obvode ktorého má pracovník trvalé bydlisko, poskytuje na žiadosť pracovníka príspevok pred nástupom do nového zamestnania, ak pracovník aj napriek pomoci uvoľňujúcej organizácie a národného výboru nemôže nastúpiť do vhodného zamestnania, primeraného jeho zdravotnému stavu, schopnostiam a pokiaľ možno aj kvalifikácii, bezprostredne po skončení pracovného pomeru.

Zabezpečenie práva na prácu sa realizuje aj komplexom povinností organizácie oznamovať národnému výboru potrebné skutočnosti v tejto oblasti (napr. v niektorých prípadoch rozviazania pracovného pomeru výpoveďou zo strany organizácie, okamžitého zrušenia pracovného pomeru, prijatia alebo uvoľnenia mladistvých a pod.).

Vzťah pracovného práva a práva sociálneho zabezpečenia vjadrujú tiež úlohy národných výborov v oblasti sociálnej starostlivosti a služieb v zmysle zákona č. 121/1975 Zb. o sociálnom zabezpečení (úplné znenie zákon č. 30/1983 Zb.) v prípadoch osobitných skupín pracovníkov a sociálnej starostlivosti o nich. Pri plnení úloh sociálnej starostlivosti národné výbory spolupracujú s inými štátnymi orgánmi a socialistickými organizáciami.

Národné výbory realizujú sociálnu starostlivosť najmä o občanov so zmenenou pracovnou schopnosťou (vzniká tu napríklad kontrakčná povin

nost' organizácie, ak národný výbor odporučil prijatie pracovníka atď), o občanov ťažko postihnutých na zdraví, sociálna starostlivosť je ďalej orientovaná na starých občanov, o občanov, ktorí potrebujú osobitnú pomoc a občanov spoločensky naspôsobených.

Realizácia právnych záruk práva na prácu prostredníctvom úloh štátu je tiež pri umiestňovaní absolventov vysokých škôl, konzervatórií, stredných odborných a odborných škôl, ako aj pri skončení učebného pomeru a mladistvých, ktorí po prvý raz vstupujú do zamestnania.

Národné výbory majú rad povinností aj v oblasti rozmiestňovania pracovných síl podľa potrieb odborov (odvetví), podnikov a územných celkov.

Dôležitý význam má tiež výkon dozoru nad zamestnávaním pracovníkov a nad dodržiavaním pracovnoprávných predpisov zo strany socialistických organizácií, ktorý zabezpečujú národné výbory (ich výkonné orgány), najmä okresné národné výbory.

Podľa § 270 a) Zákonníka práce sú okresné národné výbory oprávnené uložiť socialistickej organizácii za porušenie povinností, ktoré vyplývajú z pracovnoprávných predpisov pokutu až do výšky 100 tisíc Kčs, pri opätovnom porušení povinností, za ktoré su už pokuta uložila, môžu uložiť novú pokutu až do výšky 500 tisíc Kčs.

B. Vznik, zmeny a skončenie pracovného pomeru

Realizácia normatívnych pracovnoprávných aktov v konkrétnych podmienkach pracovnoprávných vzťahov, najmä pracovného pomeru, sa zabezpečuje v intenciách individuálnych, kolektívnych a spoločenských záujmov na zásade plánovitého riadenia a regulovania zamestnanosti. Socialistické organizácie plnia svoje úlohy v rámci plánov, ktoré odrážajú celospoločenské záujmy aj v oblasti vzniku, zmien a skončenia pracovného pomeru.

Štátne orgány pôsobia v komplexe predzmluvných vzťahov v zabezpečovaní práva na prácu, ktoré sa naplňa v predzmluvných vzťahoch s cieľom založiť pracovný pomer na základe právnych skutočností, s ktorými pracovné právo viaže ako právny následok vznik tohto právneho vzťahu. Osobitné postavenie tu majú orgány štátnej zdravotnej správy, ktoré posudzujú zdravotné predpoklady pracovníkov pre výkon dojednávanej práce. Podobné postavenie má štátna zdravotná správa aj pri zmenách pracovného pomeru (povinnosť organizácie previesť pracovníka na inú prácu).

Pri skončení pracovného pomeru sa postavenie a úlohy štátnych orgánov, resp. orgánov štátnej správy orientuje najmä na ich podiel v realizácii práva na prácu tým, že v prípade jednostranného rozviazania pracovného pomeru organizácie musia spolupracovať s národnými výbormi (ohlasovacia povin-

nost' hlásiť výpovede z niektorých dôvodov, rozviazanie pracovného pomeru s niektorými skupinami pracovníkov, úlohy pri vykonávaní racionalizačných a organizačných opatrení a pod.). Ak pracovníkovi bola daná výpoveď pre organizačné zmeny, alebo preto, že sa stal zo zdravotných dôvodov nespôsobilý plniť povinnosti, vyplývajúce z jeho pracovného pomeru, je organizácia povinná v spolupráci s národnými výbormi účinne mu pomáhať pri získavaní nového vhodného zamestnania.

Zákonník práce upravuje ako ďalší prípad vzt'ahov organizácií a národných výborov spolurozhodovanie okresného národného výboru s právnym úkonom organizácie – výpoveďou, ktorú organizácia dáva pracovníkovi so zmenenou pracovnou schopnosťou alebo účastníkovi odboja. Okresný národný výbor udeľuje s výpoveďou, smerujúcou voči týmto pracovníkom, predchádzajúci súhlas, inak je výpoveď neplatná (súhlas sa nevyžaduje, ak ide o výpoveď, dávanú pracovníkovi staršiemu ako 65 rokov). Orgány ľudovej kontroly tiež pôsobia pri výpovedi, dávanej členovi tohto orgánu (§ 19 zákona č. 103/1971 Zb. o ľudovej kontrole).

Samostatnú skupinu problémov z hľadiska postavenia a úloh štátu v pracovnom práve tvorí pracovnoprávne postavenie pracovníkov štátneho aparátu, resp. vznik, zmeny a skončenie pracovného pomeru s týmito pracovníkmi, vymedzenie ich práv a povinností, atď.

C. Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci

V pracovnom pomere, ako dvojstrannom pracovno-právnom vzt'ahu, dochádza ku spojeniu pracovnej sily s výrobnými prostriedkami, ktoré vyvoláva možnosť narušenia telesnej alebo duševnej integrity pracovníka. Starostlivosť organizácie o pracovníkov obsahuje aj starostlivosť o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, ktorú v teórii pracovného práva možno charakterizovať ako súhrn práv a povinností účastníkov pracovného pomeru, ktoré smerujú k zabezpečeniu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Súčasťou práv a povinností účastníkov pracovného pomeru je aj komplex práv a povinností orgánov, poverených dozorom nad bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci.

Zákonník práce vymedzuje starostlivosť o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci a stále zlepšovanie pracovných podmienok ako rovnocennú a neoddeliteľnú súčasť plánovania a plnenia výrobných a ostatných pracovných úloh a rozvoja novej techniky. Právna úprava v Zákonníku práce upravuje tieto okruhy problémov:

- povinnosti organizácií v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci,
- účasť pracovníkov na zabezpečovaní bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci,

- spoločenskú kontrolu Revolučného odborového hnutia,
- bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci v družstvách,
- štátny odborný dozor.

Postavenie a úlohy štátnych orgánov v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci Zákonník práce upravuje splnomocňujúcim ustanovením na osobitné predpisy. Podľa Zákonníka práce (§ 138) pri výkone štátneho odborného dozoru sú jeho orgány oprávnené dávať organizáciám záväzné pokyny na odstránenie závad, zistených pri vykonávaní dozoru a sú oprávnené nariaďovať vyradenie strojov a zariadení podliehajúcich ich dozoru, ak je ohrozený život alebo zdravie pracujúcich.

Štátny odborný dozor nad bezpečnosťou práce a technických zariadení a nad dodržiavaním stanovených pracovných podmienok vykonávajú v ČSSR Český úrad bezpečnosti práce, Slovenský úrad bezpečnosti práce a inšpektoráty bezpečnosti práce.

Úrady bezpečnosti práce v ČSR a SSR sú podriadené príslušným ministerstvám.

Oprávnenia inšpektorátov bezpečnosti práce sú zamerané na dozor v oblasti dodržiavania predpisov, na dozor v tvorivej činnosti, v stavebnom konaní, v prevádzke vyhradených technických zariadení, zabezpečujú prehliadky a skúšky vyhradených technických zariadení, preverujú odbornú spôsobilosť zodpovedných subjektov (organizácie, pracovníci), zúčastňujú sa na vyšetrovaní príčin pracovných úrazov, prevádzkových nehôd, porúch zariadení, chorôb z povolania, zabezpečujú dozor nad dovážanými a vyvážanými technickými zariadeniami, atď...

Pri výkone dozornej činnosti sú orgány štátneho odborného dozoru oprávnené vstupovať do priestorov organizácií a prevádzkových priestorov samostatných subjektov, užívajúcich technické zariadenia, vyžadovať potrebné doklady, informácie a vytvorenie podmienok pre výkon dozoru, môžu nariaďovať odstránenie nedostatkov, nariaďovať vyradenie strojov a zariadení z prevádzky, zakázať užívanie výrobných a prevádzkových priestorov, technológií alebo činností, ohrozujúcich život alebo zdravie pracovníkov, zakázať prácu nadčas, prácu v noci a prácu žien a mladistvých, ak je vykonávaná v rozpore s príslušnými predpismi.

Orgány štátneho odborného dozoru sú ďalej oprávnené ukladať pokuty pracovníkom organizácií, ktorí svojim zavinením porušili podstatné povinnosti, vyplývajúce z predpisov k zaisteniu bezpečnosti práce a technických zariadení a z predpisov o pracovných podmienkach, alebo zatajili skutočnosti, dôležité pre výkon dozoru. Pokutu môžu uložiť od čiastky, rovnajúcej sa trojnásobku ich priemerného mesačného zárobku.

Pokuty môžu uvedené orgány uložiť aj organizáciám za porušenie predpisov k zabezpečeniu bezpečnosti práce a technických zariadení a predpisov, stanovujúcich pracovné podmienky až do čiastky 100 tisíc Kčs, za

nedodržanie novo stanoveného termínu k vykonaniu nápravy možno zvýšiť pôvodne určenú pokutu až o 100%.

Zákon č. 174/1968 Zb. o štátnom odbornom dozore nad bezpečnosťou práce predpokladá súčinnosť štátnych orgánov a Revolučného odborového hnutia, ako aj spoluprácu orgánov štátneho odborného dozoru s ústrednými orgánmi, s národnými výbormi, s ostatnými orgánmi štátnej správy a s orgánmi družstiev. Všetky tieto orgány sú povinné poskytovať orgánom štátneho odborného dozoru na požiadanie podklady a informácie, potrebné pre výkon tohto dozoru.

Osobitné predpisy urývajú postavenie a úlohy štátneho odborného dozoru nad bezpečnosťou a ochranou zdravia pri práci v oblasti starostlivosti o zdravie ľudu, v doprave, v haníctve a v súčasnosti sa vytvorili orgány štátneho odborného dozoru nad bezpečnosťou jadrových zariadení (zákon č. 28) 1984 Zb. o štátnom odbornom dozore nad bezpečnosťou jadrových zariadení).

D. Životné a pracovné prostredie

Pracovnoprávne aspekty životných a pracovných podmienok vytvárajú komplex systémových väzieb na oblasť starostlivosti o pracovníkov, na vzťah životného a pracovného prostredia, bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, pracovnoprávnej zodpovednosti atď. Pracovné právo plní významnú preventívnu funkciu v oblasti tvorby a ochrany životného prostredia, ktorá sa zvyrazňuje najmä v období vedeckotechnického rozvoja socialistickej spoločnosti.

Socialistické organizácie a pracovníci realizujú práva a povinnosti z pracovnoprávnych vzťahov v rámci životných a pracovných podmienok, zároveň sa v pracovnoprávnych vzťahoch pri realizácii ich obsahu vytvárajú aj vonkajšie väzby týchto vzťahov na životné prostredie.

Československé právo rieši právne určenie povinností v starostlivosti o ochranu a tvorbu životného prostredia.

Úroveň starostlivosti o tvorbu a ochranu životného prostredia a spoločenskú dôležitosť takej činnosti a spoločenské dôsledky jej zanedbávania musí účinne riešiť aj pracovné právo, najmä zodpovednostným systémom, ktorý musí pôsobiť v preventívnej aj sankčnej sfére.

V uplatňovaní sankcií za porušenie povinností na úseku ochrany a tvorby životného a pracovného prostredia vystupujú štátne orgány ako oprávnené subjekty, ktoré môžu uložiť pokuty za porušovanie právnych predpisov o vytváraní a ochrane zdravých životných podmienok, v prípadoch porušenia povinností, ustanovených na úseku vodného hospodárstva, v oblasti zneč-

ist'ovania ovzdušia, v rámci výkonu štátneho odborného dozoru a dozoru štátnej banskej správy, atď.

Uloženie sankcií smeruje spravidla voči organizácii, ale pokuty môžu byť uložené podľa uvedených predpisov aj pracovníkom organizácií, ktorí zavinili, že organizácie nesplnili povinnosť alebo neurobili opatrenia v tejto oblasti. Okrem pokuty spravidla nie je dotknutá zodpovednosť organizácie ani pracovníkov organizácie podľa predpisov o náhrade škody. Výška pokút vo väčšine prípadov sa uloží až do výšky, rovnajúcej sa trojnásobku priemerného mesačného zárobku pracovníkov, pričom sa prihliada, či organizácia už v minulosti ohrozila životné podmienky a na mieru ohrozenia zdravých životných podmienok, ako aj na rozsah škodlivých následkov.

IV. PRACOVNOPRÁVNE ASPEKTY VZŤAHOV ROH A ŠTÁTNÝCH ORGÁNOV

Základné zásady Zákonníka práce obsahujú v čl. X. zvýraznenie postavenia Revolučného odborového hnutia tým, že účasť Revolučného odborového hnutia v pracovných vzťahoch, upravených Zákonníkom práce, je neoddeliteľnou súčasťou týchto vzťahov.

Orgány Revolučného odborového hnutia vstupujú do komplexu vzťahov aj so štátnymi orgánmi, a to aj v oblasti pracovného práva. Cieľom vzájomných vzťahov je mobilizácia všetkých zdrojov a prostriedkov k plneniu úloh budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Pri riešení úloh socialistickej výstavby sa vyvinuli rôzne formy vzájomných vzťahov medzi štátnymi, hospodárskymi a odborovými orgánmi, napr. spoločné rokovania Sekretariátu Ústrednej rady odborov a Predsedníctva vlády ČSSR, Predsedníctva Ústrednej rady odborov a federálnej vlády, rokovania republikových orgánov Revolučného odborového hnutia a vlád, obdodné rokovania na úrovni rezortov, krajov a okresov. atď.

Pracovnoprávne aspekty má tiež postavenie odborových orgánov v štátnych orgánoch, na súdoch, v orgánoch spoločenských organizácií atď.

Uznesenie 4. všeodborového zjazdu o závodných výboroch základných organizácií Revolučného odborového hnutia (príloha zákona č. 37/1959 Zb. o postavení závodných výborov základných organizácií ROH) upravuje spoluprácu odborových orgánov so štátnymi a hospodárskymi orgánmi všetkých stupňov. Podľa článku 19 citovaného uznesenia sa spolupráca s národnými výbormi uskutočňuje nielen prostredníctvom odborových funkcionárov, ktorí sú ich členmi, ale aj vzájomnou sústavnou úzkou súčinnosťou národných výborov a príslušných odborových orgánov pri riešení otázok, ktoré sa týkajú pracovníkov organizácií v obvode ich pôsobnosti. Citované uznesenie v čl. 20 upravuje vzťah odborových a štátnych orgánov v otázkach,

týkajúcich sa rozvoja národného hospodárstva a životných podmienok pracovníkov.

Uniwersytet Pavła Jozefa Šafárika
w Koszycach

Vojtech Tkáč

THE ROLE AND TASKS OF STATE ORGANS IN REALISATION OF LABOUR LAW IN CSSR

In the field of creation, application and realisation of labour law a complex of labour law relationships arises, in which state organs are involved. A very important task for the state organs is creation of the Czechoslovak labour law. The state organs are involved in: securing the right to work; pre-contract relations; beginning, alteration and termination of employment; securing safety of work and workers' health protection. Other aspects of the labour law are the care for working conditions and life conditions, as well as the natural environment of the working class.

The trade-unions participation in the labour law relations is also realised through a system of relations with state and economic organisations.

The role and function of the state in the labour law relations provide the realisation of tasks following the social and economic policy of the Czechoslovak Communist Party and the socialist state towards the establishment of a developed socialist community.